

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Duyarlılık ve Sivil Katılım Düzeylerinin İncelenmesi

Examination of Social Sensitivity and Civil Participation Levels of Secondary School Students

Seher Ersoy Quadır¹ Gülriz Akaroğlu² Sevda Koç³

¹ Doç. Dr., Independent Scholar, Philadelphia, USA

² Doç. Dr., Karatay Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Konya, Türkiye

³ Teknoloji Tasarım Öğretmeni, MEB, İstanbul, Türkiye

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi (Received Date)

20.06.2022

Kabul Tarihi (Accepted Date)

26.07.2023

*Sorumlu Yazar

E. Gülriz Akaroğlu

K.T.O Karatay Üniversitesi.
Çocuk Gelişimi Bölümü Kat: 2
No: 232, Konya.

gulriz.akaroglu@karatay.edu.tr

Öz: Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin, çocuk gelişimi ve sosyal hizmet bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2019 yılında İstanbul ilinin Küçükçekmece merkez ilçesinden ve Konya ilinin Karatay merkez ilçesinden küme örnekleme yöntemi ile seçilen birer ortaokuldaki 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasından tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 233 öğrenci oluşturmuştur. Bu çalışmanın yürütülmesinde “genel tarama modeli” kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesinde ise sosyal duyarlılık ve sivil katılım ölçeklerinin yer aldığı anket tekniği uygulanmıştır. Öğrencilerinin sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin, demografik özellikleriyle ilişkili olup olmadığı, Pearson Korelasyon Katsayısı, t-Testi ve One Way ANOVA Testi ile hesaplanarak irdelenmiştir. Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin sosyal duyarlılıklarının ve sivil katılımlarının düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Örneklem grubunun sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeyleri, demografik özelliklerinden yaşlarıyla, devam ettikleri okulla, sahip oldukları kardeş sayısı, annelerinin eğitim düzeyi ile, babalarının eğitim düzeyi ile, babalarının mesleği ile ve haftalık harçlık miktarları ile ilişkili bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul öğrencileri, sosyal duyarlılık, sivil katılım, demografik özellikler

Abstract: In this research, it is aimed to examine the social sensitivity and civic participation levels of secondary school students in the context of child development and social work. The sample of the study consisted of 233 students selected by random sampling method among 7th and 8th grade students in two secondary schools selected by cluster sampling method from Küçükçekmece district of Istanbul and Karatay district of Konya province in 2019. The “general screening model” was used in the conduct of this study. In order to obtain the data, the questionnaire technique, which includes social sensitivity and civic participation scales, was applied. Whether the students' social sensitivity and civic participation levels were related to their demographic characteristics was examined by calculating the Pearson Correlation Coefficient, t-Test and One Way ANOVA Test. In this study, it was determined that the social sensitivity and civic participation of secondary school students were low. The social sensitivity and civic participation levels of the sample group were related by their age, the school they attended, the number of siblings they had, the education level of their mothers, the education level of their fathers, and the occupation of their fathers and their weekly allowance amounts.

Keywords: Secondary school students, social sensitivity, civic participation, demographic characteristics

Akaroğlu, G., Ersoy Quadır, S. ve Koç, S. (2023). Ortaokul öğrencilerinin sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(4), 565-575. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1132399>

Giriş

Ortaokul öğrencileri, ergenlik dönemine giriş yapmış, tüm gelişim alanlarında büyüme ve olgunlaşma süreci içindedir. Ortaokul ve lise yıllarında ergenler, toplumda yer edinmek, bir gruba ait olmak için büyük çaba harcamaktadır. Bu dönemdeki arkadaş ve çevre ilişkileri, aldıkları eğitimler yetişkinlik dönemindeki sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin şekillenmesinde olumlu ya da olumsuz etkilere sahiptir.

Sosyal duyarlılık, sosyal sorumluluk bilinci ya da toplumsal sorumluluk kavramlarıyla literatürde aynı anlama gelmekte olup, bu çalışmada sosyal duyarlılık kavramı kullanılmıştır. *Sosyal duyarlılık*, insanların toplumsal sorunların farkındalığıyla, sorunları neden-sonuç bağlamında ele alarak mevcut duruma karşı endişe veya rahatsızlık duymaları ve sorunun çözümü için çaba sarf etmeleridir (Öcal, vd., 2013). Sosyal duyarlılık, çeşitli sorunların hissedilmesi, farkında olunması ile gelişir, gönüllülük esasına dayanır ve öğretilebilir (Eraslan, 2011). Öğretilebilir olma özelliğinden dolayı sosyal duyarlılığın gelişiminde ve sürdürülmesinde çocuklar ve gençler önemli bir potansiyele sahiptir. Çünkü çocukluk ve gençlik, sosyal normların, vatandaşlık görevlerinin öğrenildiği ve toplumsal değerlerin kazanıldığı bir dönemdir (Öcal, vd., 2013). İyi bir vatandaş olmak için kendi sorumluluklarının farkında olmanın yanı sıra sosyal sorumluluk bilincine sahip olmak ve yaşadığı toplumla anlamlı bağlar kurmak

gerekmektedir. Okullarda verilen eğitimin bir amacı da öğrencileri iyi birer vatandaş olarak yetiştirmektir (Ergül ve Kurtulmuş, 2014). Vatandaşlık eğitimi aracılığıyla özellikle ergenlik sürecindeki gençlere, sosyal konu ve problemlere dikkatleri çekilerek neden-sonuç ilişkisi ve çözüm önerileri üzerinde düşünceleri sağlanabilir. Söz konusu vatandaşlık eğitimi, ortaokul yıllarında Sosyal Bilgiler dersi müfredatında verilmektedir. Bu sayede bireylerin hak ve sorumluluklar, global sorunlar, gruplar arası etkileşim ve dayanışma gibi demokratik değerleri içselleştirerek sosyal sorumluluk kazanmaları, gündemdeki olaylara dikkatli inceleyerek bilgi sahibi olmaları amaçlanmaktadır (Öcal vd., 2013; Durualp ve Doğan, 2018). Nitekim Tiana ve Villarreal (2016) tarafından düzenlenen sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk kursunun ardından öğrenciler yaşam tarzlarını sorgulamış, tüketim alışkanlıklarını değiştirmiştir.

Sivil katılım, sosyal sorumluluğun bilinç olmaktan çıkıp eyleme dönüştüğü, bireyin sorumlu bir vatandaş olarak, toplumu güçlendiren gönüllü hizmet faaliyetlerine tek başına veya başkalarıyla birlikte aktif olarak katılma yükümlülüğüdür. Sivil katılım aynı zamanda diğer insanların koşullarını iyileştirmek veya toplumun geleceğini şekillendirmek için toplum yaşamına gönüllü katılım anlamına gelmektedir (Akın, vd.,2014). Böylece sivil katılım, bir kişinin içinde yaşadığı toplumun refahını iyileştirmeye yönelik değere

ve bağlılığa ve vatandaşlar arasında paylaşılan bir sosyal sorumluluk duygusuna dayanır (Walsh, Veri ve Willard, 2015). Rolzinski'nin (1990) ortaokul öğrencileri üzerine yaptığı araştırmada da topluma hizmet uygulamalarının gerçekleştirildiği sınıflardaki öğrencilerin, gerçek toplum sorunlarının çözümüne katkıda bulunmakla güçlü kimlik geliştirebildikleri; derslerinde, sosyal ve ailevi iletişimlerinde daha başarılı oldukları; inançlarının, tutumlarının ve sosyal bakış açılarının olumlu yönde geliştiği; okula devamsızlık oranının azaldığı gözlenmiştir. Bu bulguya göre denilebilir ki, topluma hizmet, diğer bir ifade ile sivil katılım, bireylerin psikolojik ve psiko-sosyal yaşamları için önemlidir; aynı zamanda hem ergenlik hem de yetişkinlikte daha iyi bir psiko-sosyal uyum ile bağlantılıdır. Akın ve diğerlerinin (2014) belirttikleri gibi sivil katılım, ergen kimlik oluşum sürecinde önemli bir rol oynamaktadır.

Literatürde ortaokul öğrencilerinin sosyal sorumluluk düzeylerini inceleyen çeşitli araştırmalar mevcuttur fakat sivil katılım düzeyleri ile ilişkisi ve farklı şehirleri karşılaştıran araştırmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle, *bu araştırmanın amacı*, ergenlik dönemini temsil eden ortaokul öğrencilerinin sosyal problemlere karşı olan duyarlılık ile sivil katılım düzeylerini tespit etmek, elde edilen veriler doğrultusunda okul yöneticilerine ve öğretmenlere geçerli öneriler sunmaktır. Yukarıda belirtilen unsurlar dahilinde bu araştırmanın birinci amacı, ortaokul çağındaki ön ergenlerin sosyal duyarlılık ile sivil katılım algılarını, dolayısıyla bu konulardaki farkındalık düzeylerini belirlemektir. Araştırmanın ikinci amacı ise aynı ergenlerin demografik özelliklerinin, sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeyleriyle ilişkisini sınınamaktır.

Bu bağlamda öncelikle öğrencilerin sosyal duyarlılık düzeyleri ile sivil katılım düzeylerinin oranı incelenmiş, daha sonra sosyal duyarlılık ile sivil katılım düzeylerinin onların;

1. Yaşları, cinsiyetleri, yaşadıkları şehir, devam ettikleri okul,
2. Ebeveynlerinin eğitimi, mesleği,
3. Kaç kardeş oldukları,
4. Haftalık harçlık miktarları ile ilişkili olup olmadığı irdelenmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Mevcut araştırmanın kabul edilmesi gereken birkaç sınırlılığı bulunmaktadır. İlk olarak, verilerin toplanması farklı şehirlerdeki (İstanbul ve Konya) farklı devlet okullarında ve farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir. İkincisi, öğrencilerin gizliliği nedeniyle bireysel vakalar takip edilememiştir. Örneğin, öğrenci görüşlerinde etkili olması beklenen demografik özellikler (yaş, cinsiyet, anne-babanın eğitim düzeyi, haftalık harçlık miktarı, vb.) gibi ölçülebilir bağımsız değişkenlerin dışında ölçülmesi mümkün olmayan kişisel faktörler de etkili olmuş olabilir. Üçüncüsü, katılımcı sayısı sınırlıdır. Dördüncü olarak, bu çalışma sadece ortaokula devam eden 7. ve 8. sınıf öğrencilerine odaklanmıştır. Aynı çalışma, ergenlerin “sosyal duyarlılık” ve “sivil katılım” algısını daha da netleştirmek için daha üst sınıflardaki öğrencilere de uygulanmalıdır. Beşinci olarak çalışma, ölçme aracına dayanan nicel veriler üzerinden yürütülmüştür. Aynı çalışma, öğrencilerin kişisel görüşlerini içeren nitel veriler eklenerek gerçekleştirilebilir. Böylece konuyla ilgili araştırmacıların dikkatinden kaçan, fakat ergenlerin bakış açısını yansıtan farklı detaylar elde edilebilir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Verilerin elde edilmesinde “genel tarama modeli” kullanılmıştır. Araştırma tarama (survey) tipi araştırma çeşitlerinden betimsel (descriptive) araştırma türünde desenlenmiştir. Tarama modeli, geçmişte veya halen var olan bir durumun ortaya çıkarılmasının amaçlandığı çalışma türüdür (Karasar, 2010). Betimsel araştırmalar, mevcut durumun değerlendirmesini yapabilmek için incelenen kişiler veya grupların belirli özelliklerini (tutumlar, inanışlar, görüşler gibi) belirlemek amacıyla verilerin toplanmasını içerir (Büyüköztürk, vd., 2009).

Çalışmada ortaokul öğrencilerinin sosyal duyarlılık ile sivil katılım düzeylerinin, onların demografik özellikleriyle ilişkisini olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşım benimsenmiştir. Verilerin elde edilmesinde ise anket tekniği uygulanmıştır.

Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, 2019 yılında İstanbul iline bağlı Küçükçekmece ilçesi ve Konya iline bağlı Karatay ilçesindeki ortaokul öğrencilerinden oluşmuştur. Araştırmada iki farklı şehrin seçilme nedeni, uluslararası bir şehir olan İstanbul ile geleneksel bir şehir olan Konya’da yaşayan öğrencilerin sosyal duyarlılık ve sivil katılım bilincine sahip olma konusunda farklılık gösterip göstermediklerini belirlemektir. Ayrıca yazarlardan birisi İstanbul’da, biri de Konya’da ikamet etmektedir. İstanbul ili Küçükçekmece ilçesi resmi ortaokullarında 2019 yılında okuyan öğrenci sayısı 38.338 (İstanbul Valiliği, 2019) iken, Konya Karatay ilçesi resmi ortaokullarında okuyan öğrenci sayısı 17.841’dir (<https://www.ortaokullar.com/konya/karatay>).

Araştırmada yer alan okulların belirlenmesinde küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Küme örnekleme, kitlenin çok büyük olduğu dolayısıyla tüm birimlerin tam listesine ulaşılamadığı durumlarda uygulama maliyetini azaltmak için tercih edilen bir yöntemdir. Bu nedenle tek tek bireylerle değil, seçkisiz yolla seçilen gruplar yolu ile yapılan örneklemedir. Çünkü seçilmiş grupların bütün elemanları benzer özelliklere sahiptir. Örneğin, seçkisiz yolla tek tek 5. sınıf öğrencilerini seçmek yerine, 5. sınıflardan seçkisiz yöntemle, örnekleme girecek sınıflar alınabilir. Dolayısıyla benzer özelliklere sahip, çıkarım yapılmamış herhangi bir grup, bir kümedir. Küme örnekleri sınıflar, okullar, apartman blokları, hastaneler veya mağaza bölümlerini içerebilir (Özen ve Gül, 2007).

Bu çalışmada, aynı yaş grubunu oluşturan ortaokul öğrencileri ana kütleyi oluşturmuş, o yaş grubunun yer aldığı okullar da kümeleri oluşturmuştur. Okullar her iki şehirden rastgele seçilmiştir. Araştırmada basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle %5 örnekleme hatasında en az 245 kişiye ulaşılabileceği hesaplanmıştır. Örnekleme büyüklüğü, Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004) tarafından geliştirilen örnekleme hesaplama yöntemi ile hesaplanmıştır. Bu bağlamda, belirlenen okullara 300 anket gönderilmiş, ancak 233 öğrenciye ulaşılmıştır. Böylece araştırmanın örneklemini, 2019 yılında İstanbul-Küçükçekmece’den (113 öğrenci) ve Konya-Karatay’dan (120 öğrenci) küme örnekleme yöntemi ile seçilen devlete bağlı birer ortaokulda eğitimine devam eden 7. (116) ve 8. (117) sınıf öğrencileri arasından tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 233 öğrenci oluşturmuştur.

Örnekleme yer alan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Örneklem grubunun demografik özelliklerinin dağılımı (n= 233)

Cinsiyet	N	%	Yaşadığı semt	N	%
Kız	130	55.8	İstanbul-Küçükçekmece	113	48.5
Erkek	103	44.2	Konya-Karatay	120	51.5
Yaş			Kardeş sayısı		
12	57	24.5	Tek çocuk	19	8.2
13	110	47.2	İki kardeş	60	25.8
14	66	28.3	Üç kardeş	83	35.6
Haftalık harçlık miktarı			Dört kardeş	34	14.6
0-5 TL arası	70	30.0	Beş kardeş	19	8.2
6-20 TL arası	84	36.1	Altı kardeş ve üzeri	18	7.7
21-100 TL arası	79	33.9	Babasının eğitim düzeyi		
Annesinin eğitim düzeyi			Hiç okula gitmemiş	82	35.2
Hiç okula gitmemiş	102	43.8	İlkokul	61	26.2
İlkokul	56	24.0	Ortaokul	67	28.8
Ortaokul	49	21.0	Lise	20	8.6
Lise	12	5.2	Üniversite ve üzeri	3	1.2
Üniversite ve üzeri	14	6.0	Babasının mesleği		
Annesinin mesleği			Memur	16	6.9
Memur	10	4.3	İşçi	104	44.6
İşçi	23	9.9	Serbest meslek sahibi	90	38.6
Serbest meslek sahibi	10	4.3	İşsiz	14	6.0
Ev hanımı	190	81.5	Emekli	9	3.9

Tablo 1'e göre örneklem grubunun %55,8'i kız, %44,2'si erkek öğrenciden oluşmuştur. Katılımcı öğrenciler 13 (%47,2), 14 (%28,3) ve 12 (%24,5) yaşlarındadır. Öğrencilerin annelerinin %43,8'i, babalarının da %35,2'si hiç okula gitmemiş olup çoğunluğu (anne: %45,0; baba: %55,0) ortaokul ve daha az eğitimlidir. Öğrenci annelerinin çoğunluğu (%81,5) ev hanımı iken, babalarının çoğunluğu işçi (%44,6) ya da serbest meslek sahibidir (%38,6). Öğrencilerin haftalık harçlık miktarı en az 0 ile 5TL arasında (%30,0), en fazla 21 ile 100TL arasındadır (%33,9). Öğrenciler ailelerinde çoğunlukla iki (%25,8) ya da üç (%35,6) kardeştir (Tablo 1).

Veri toplama Araçları

Örneklem grubunun sivil katılım ve sosyal duyarlılık algılarını belirlemek amacıyla kişisel bilgi formu, ortaokul öğrencileri için geliştirilen "Sosyal Duyarlılık Ölçeği" ve "Sivil Katılım Ölçeği" kullanılmıştır. Her iki ölçeğin kullanımı için ölçekleri geliştiren araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca veri toplama araçlarının uygulanabilmesi için 19.04.2022 tarih ve E-6-300-33131 sayılı karar ile etik uygunluk onay izni alınmıştır.

Sosyal Duyarlılık Ölçeği

Öcal, Demirkaya ve Altınok (2013) tarafından ortaokul öğrencilerine yönelik geliştirilen "Sosyal Duyarlılık Ölçeği" 24 maddeden oluşmuştur ve ölçekte ters kodlanan ifade bulunmamaktadır. Ölçek iki faktörlü bir yapıya sahiptir. Birinci faktörde 15 ifade yer almakta ve daha çok bireysel sorunlara ilişkin duyarlılığı ölçmektedir. İkinci faktörde ise 9 ifade yer almakta ve daha çok sosyal sorunlara ilişkin duyarlılığı ölçmektedir. Ölçeğin 24 ifade için güvenilirliği 0.943 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin değerlendirilmesinde 1= Önemli, 2= Az önemli, 3= Bazen önemli, 4= Önemli ve 5= Çok önemli şeklinde 5'li likert tipi derecelendirme kullanılmıştır. Ayrıca bu çalışma için Sosyal Duyarlılık Ölçeği'nin güvenilirlik analizi tekrar yapılmış ve yüksek düzeyde güvenilir olduğu tespit edilmiştir (Alfa= 0.994). Sosyal duyarlılık ölçeğinin puan aralığı: 1.80=Az önemli, 2.60= Bazen önemli ve 3.40= Önemli şeklinde belirlenmiştir.

Sivil Katılım Ölçeği

Akın, Usta ve Akın (2014), tarafından ortaokul öğrencileri için geliştirilen "Sivil Katılım Ölçeği" 8 tutum (1-8) ve 6 davranış (9-14) ifadesinden oluşmuştur ve ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçeğin tutum ifadeleri için güvenilirliği 0.83, davranış ifadeleri için güvenilirliği 0.85 bulunmuştur. Ölçeğin değerlendirilmesi 1'den (Hiç katılmıyorum) 7'ye (Çok katılmıyorum) doğru sıralanmaktadır. Bu araştırmada da ölçeğin tamamının güvenilirliği tekrar test edilmiş ve ölçek yüksek düzeyde güvenilir bulunmuştur (Alfa= 0.987). Sivil katılım ölçeğinin puan aralığı: 1.16= Katılmıyorum, 3.48= Kararsızım, 5.80= Katılıyorum şeklinde belirlenmiştir.

Veri Analizi

Çalışmada örneklem grubunun "Sosyal Duyarlılık" ve "Sivil Katılım" puanları, ortalamalarına göre tablo halinde yorumlanmıştır. Daha sonra bu ölçeklerin, katılımcıların demografik özellikleriyle ilişkili olup olmadığı Pearson Korelasyon Katsayısı ile hesaplanarak irdelenmiştir. Ayrıca katılımcıların sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin ilişkili bulunduğu demografik özelliklerinin alt boyutları arasındaki puan farkını ortaya çıkarmak için t-Testi ve One-Way Anova Testi uygulanmıştır. Ancak tek yönlü varyans analizi uygulanırken alt grupların eşit varyansa sahip olup olmadıkları Levene testiyle tespit edilmiştir. Eğer alt gruplar eşit varyansa sahipse, bu durumda Tek yönlü ANOVA testinin ön şartı sağlanmış olup farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için Sheffe testine başvurulur. Eğer alt gruplar eşit varyansa sahip değilse, bu durumda Tek yönlü ANOVA testinin ön şartı sağlanamadığından ANOVA testi yerine Welch ve Brown-Forsythe testlerine başvurulur. Gruplar arasında herhangi bir fark tespit edildiğinde ise farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için eşit varyansa sahip olanlarda Sheffe testinin, eşit varyansa sahip olmayanlarda Tamhane T² testinin sonuçlarına bakılmıştır (Sipahi, vd., 2008).

Tablo 2. Ortaokul öğrencilerinin sosyal duyarlılık ve sivil katılım puanlarının ortalaması (n= 233)

Ölçek	Madde sayısı	Minimum	Maksimum	X	S _x	Sum
Sosyal Duyarlılık Ölçeği	24	1.00	5.00	2.98	1.67	694.31
Sivil Katılım Ölçeği	14	1.00	7.00	4.01	2.23	934.35

Tablo 3. Ortaokul öğrencilerinin sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin demografik özelliklerine göre pearson korelasyon katsayısı (n= 233)

Öğrencinin Demografik Özellikleri	Sosyal Duyarlılık Ölçeği	Sivil Katılım Ölçeği
Cinsiyet	-0.055	-0.022
Yaş	0.393***	0.386***
Okulu (Yaşadığı şehir)	-0.979***	-0.942***
Kardeş sayısı	-0.290***	-0.290***
Annesinin eğitim düzeyi	0.275***	0.289***
Babasının eğitim düzeyi	0.278***	0.269***
Annesinin mesleği	-0.087	-0.108
Babasının mesleği	0.172**	0.176**
Haftalık harçlık miktarı	0.436***	0.409***

*p<0.05

**p<0.01

***p<0.001

Bulgular

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Duyarlılık ve Sivil Katılım Düzeylerinin Belirlenmesi

Örnekleme oluşturan öğrencilerin sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Araştırma kapsamına alınan ortaokul öğrencileri, Sosyal Duyarlılık Ölçeği’nde yer alan ifadelerin bazen önemli olduğunu (\bar{X} = 2.98) bildirmiş; Sivil Katılım Ölçeği’nde yer alan ifadelerle katılmakta da kararsız (\bar{X} = 4.01) kalmıştır (Tablo 2).

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Duyarlılık ve Sivil Katılım Düzeylerinin, Demografik Özellikleriyle İlişkisinin Belirlenmesi

Örneklem grubunun sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin demografik özellikleriyle ilişkisini gösteren bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3’te örneklem grubunun sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeyleri, demografik özelliklerinden yaşlarıyla (r = 0.393; p <0.001: r = 0.386; p <0.001), devam ettikleri okulla (r = -0.979; p <0.001: r = -0.942; p <0.001), sahip oldukları kardeş sayısı ile (r = -0.290; p <0.001: r = -0.290; p <0.001), annelerinin eğitim düzeyi (r = 0.275; p <0.001: r = 0.289; p <0.001) ile, babalarının eğitim düzeyi (r = 0.278; p <0.001: r = 0.269;

p <0.001) ile, babalarının mesleği (r = 0.172; p <0.01: r = 0.176; p <0.01) ile ve haftalık harçlık miktarı (r = 0.436; p <0.001: r = 0.409; p <0.001) ile ilişkili bulunmuştur. Ancak öğrencilerin sosyal duyarlılık ve sivil katılım puanları, onların cinsiyetleri (p >0.05) ve annelerinin mesleği (p >0.05) ile ilişkili bulunmamıştır.

Örneklem grubunun cinsiyetlerine ve yaşadıkları şehre (devam ettikleri okullara) göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin karşılaştırmasını gösteren bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Öğrencilerin sosyal duyarlılık ve sivil katılım puanları, onların *cinsiyetleri* (p >0.05) ile ilişkisiz bulunmuştur (Tablo 3). T testi ile yapılan ileri analizde de örneklem grubunun hem sosyal duyarlılık (p >0.05) hem de sivil katılım (p >0.05) puanları, cinsiyetlerine göre farklılık göstermemiştir (Tablo 4).

Öğrencilerin *devam ettikleri okulla ya da buldukları şehirle* sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin ilişkisi incelendiğinde; İstanbul’daki ortaokul öğrencilerinin hem sosyal duyarlılık (p <0.001) hem de sivil katılım düzeyleri (p <0.001), Konya’daki ortaokul öğrencilerinden yüksek bulunmuştur (Tablo 3). T testi ile yapılan ileri analizde de hem sosyal duyarlılık (p <0.001) hem de sivil katılım (p <0.001) açısından benzer sonuç bulunmuştur (Tablo 4).

Örneklem grubunun yaşlarına göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin karşılaştırmasını gösteren bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 4. Örneklem grubunun cinsiyetlerine ve yaşadıkları şehre göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin t testi sonuçları (n= 233)

			N	Ort. ± Ss	S _x	sd	T	p
Cinsiyet	Sosyal Duyarlılık Ölçeği	Kız	130	3.06 ± 0.15	1.71	223.437	0.837	0.404
		Erkek	103	2.88 ± 0.16	1.62			
	Sivil Katılım Ölçeği	Kız	130	4.05 ± 0.20	2.25			
		Erkek	103	3.95 ± 0.22	2.21			
Okulu (Yaşadığı şehir)	Sosyal Duyarlılık Ölçeği	İstanbul-	113	4.66 ± 0.03	0.36	231	72.436	<0.001***
		Küçükçekmece	120	1.40 ± 0.03	0.33			
	Sivil Katılım Ölçeği	İstanbul-	113	6.17 ± 0.07	0.81			
		Küçükçekmece	120	1.98 ± 0.06	0.69			
			Konya-Karatay					

*p<0.05

**p<0.01

***p<0.001

Tablo 5. Öneklem grubunun yaşlarına göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin One Way ANOVA, Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucu (n=233)

Ölçek	Yaş	N	Ort. ± Ss	S _x	One-Way ANOVA	Welch	Brown-Forsythe	Gruplar Arası Farklılık
Sosyal	12 yaş	57	1.93 ± 0.17	1.31	F değeri	25.717	23.076	13-12
Duyarlılık	13 yaş	110	3.06 ± 0.16	1.63	sd	136.018	208.295	14-12
Ölçeği	14 yaş	66	3.75 ± 0.19	1.55	p değeri	<0.001***	<0.001***	
Sivil Katılım	12 yaş	57	2.71 ± 0.24	1.81	F değeri	22.718	21.204	13-12
Ölçeği	13 yaş	110	4.04 ± 0.20	2.15	sd	134.232	204.087	14-12
	14 yaş	66	5.08 ± 0.26	2.13	p değeri	<0.001***	<0.001***	

*p<0.05

**p<0.01

***p<0.001

Tablo 6. Öneklem grubunun kardeş sayısına göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin One Way ANOVA, Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucu (n=233)

Ölçek	Kardeş Sayısı	N	Ort. ± Ss	S _x	One-Way ANOVA	Welch	Brown-Forsythe	Gruplar Arası Farklılık
Sosyal	Tek çocuk	19	4.67 ± 0.10	0.44	F değeri	33.841	8.292	1-2
Duyarlılık	İki kardeş	60	3.28 ± 0.21	1.63	sd	71.676	129.176	1-3
Ölçeği	Üç kardeş	83	2.83 ± 0.18	1.68	p değeri	<0.001***	<0.001***	1-4
	Dört kardeş	34	2.57 ± 0.28	1.62				1-5
	Beş kardeş	19	2.00 ± 0.29	1.25				1-6
	Altı kardeş ve üstü	18	2.70 ± 0.41	1.76				
Sivil Katılım	Tek çocuk	19	6.49 ± 0.12	0.54	F değeri	41.389	9.134	1-2
Ölçeği	İki kardeş	60	4.36 ± 0.28	2.19	sd	71.597	133.732	1-3
	Üç kardeş	83	3.79 ± 0.24	2.23	p değeri	<0.001***	<0.001***	1-4
	Dört kardeş	34	3.36 ± 0.36	2.11				1-5
	Beş kardeş	19	2.92 ± 0.41	1.78				1-6
	Altı kardeş ve üstü	18	3.66 ± 0.53	2.25				

*p<0.05

**p<0.01

***p<0.001

Öğrencilerin yaşlarıyla sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin ilişkisi incelendiğinde; yaşları arttıkça hem sosyal duyarlılık (p<0.001) hem de sivil katılım (p<0.001) oranlarının arttığı belirlenmiştir (Tablo 3). One-Way ANOVA testi ile yapılan ileri analizde de, 13 ve 14 yaşındakilerin, 12 yaşındakilere göre sosyal duyarlılık (F_{Welch}= 25.717; p<0.001; F_{Brown-Forsythe}= 23.076; p<0.001) ve sivil katılım (F_{Welch}= 22.718; p<0.001; F_{Brown-Forsythe}= 21.204; p<0.001) düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5).

Örneklem grubunun kardeş sayısına göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin karşılaştırmasını gösteren bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Araştırmada yer alan öğrenciler arasında, kardeş sayısı arttıkça sosyal duyarlılık (p<0.001) ve sivil katılım (p<0.001) düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir (Tablo 3). One-Way ANOVA testi ile yapılan ileri analizde de, ailesinde tek çocuk olanların, iki, üç, dört, beş, altı ve daha fazla kardeşi olanlara göre hem sosyal duyarlılık (F_{Welch}= 33.841; p<0.001; F_{Brown-Forsythe}= 8.292; p<0.001) hem de sivil katılım (F_{Welch}= 41.389; p<0.001; F_{Brown-Forsythe}= 9.134; p<0.001) düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 6).

Örneklem grubunun ebeveynlerinin eğitim durumuna göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin karşılaştırmasını gösteren bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Öneklem grubunun ebeveynlerinin eğitim durumuna göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin One Way ANOVA (Welch ve Brown-Forsythe testleri) sonucu (n=233)

Ölçek	Ebeveyninin Eğitim Düzeyi	N	Ort. ± Ss	S _x	One-Way ANOVA	Welch	Brown-Forsythe	Gruplar Arası Farklılık
Sosyal	1. Annesi okumamış	102	2.47 ± 0.16	1.62	F değeri	11.138	10.025	3-1
Duyarlılık	2. Annesi ilkökul mezunu	56	2.81 ± 0.22	1.63	sd	46.187	89.170	3-2
Ölçeği	3. Annesi ortaokul mezunu	49	3.96 ± 0.19	1.33	p değeri	<0.001***	<0.001***	4-1
	4. Annesi lise mezunu	12	4.15 ± 0.36	1.25				4-2
	5. Annesi üniversite mezunu	14	2.91 ± 0.46	1.74				
Sivil Katılım	1. Annesi okumamış	102	3.33 ± 0.20	2.06	F değeri	10.697	9.984	3-1
Ölçeği	2. Annesi ilkökul mezunu	56	3.73 ± 0.30	2.25	sd	45.841	94.261	3-2
	3. Annesi ortaokul mezunu	49	5.33 ± 0.28	1.93	p değeri	<0.001***	<0.001***	4-1
	4. Annesi lise mezunu	12	5.61 ± 0.50	1.75				4-2
	5. Annesi üniversite mezunu	14	4.10 ± 0.60	2.25				
Sosyal	1. Babası okumamış	82	2.32 ± 0.17	1.53	F değeri	5.698	5.734	3-1
Duyarlılık	2. Babası ilkökul mezunu	61	3.10 ± 0.22	1.69	sd	14.383	20.801	4-1
Ölçeği	3. Babası ortaokul mezunu	67	3.52 ± 0.20	1.60	p değeri	0.006**	0.003**	
	4. Babası lise mezunu	20	3.57 ± 0.35	1.58				
	5. Babası üniversite mezunu	3	2.77 ± 1.05	1.82				
Sivil Katılım	1. Babası okumamış	82	3.18 ± 0.22	1.96	F değeri	5.413	4.898	3-1
Ölçeği	2. Babası ilkökul mezunu	61	4.11 ± 0.29	2.28	sd	14.309	15.844	4-1
	3. Babası ortaokul mezunu	67	4.70 ± 0.27	2.19	p değeri	0.007**	0.009**	
	4. Babası lise mezunu	20	4.89 ± 0.49	2.20				
	5. Babası üniversite mezunu	3	3.47 ± 1.59	2.75				

Tablo 8. Örneklem grubunun ebeveynlerinin ücretli bir işte çalışma durumuna göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin One Way ANOVA, Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucu (n=233)

Ölçek	Ebeveyninin Durumu	Çalışma	N	Ort. ± Ss	S _x	One-Way ANOVA	Welch	Brown-Forsythe	Gruplar Arası Farklılık
Sosyal Duyarlılık Ölçeği	1. Annesi memur		10	3.65 ± 0.49	1.55	F değeri	4.609	3.186	3-4
	2. Annesi işçi		23	2.90 ± 0.34	1.64	sd	21.930	40.421	
	3. Annesi serbest çalışıyor		10	4.17 ± 0.33	1.05	p değeri	0.012*	0.034*	
	4. Annesi ev hanımı		190	2.89 ± 0.12	1.68				
Sivil Katılım Ölçeği	1. Annesi memur		10	5.00 ± 0.71	2.24	F değeri	4.883	3.931	3-4
	2. Annesi işçi		23	3.96 ± 0.46	2.21	sd	21.254	38.529	
	3. Annesi serbest çalışıyor		10	5.92 ± 0.53	1.68	p değeri	0.010*	0.015*	
	4. Annesi ev hanımı		190	3.86 ± 0.16	2.21				
Sosyal Duyarlılık Ölçeği	1. Babası memur		16	3.06 ± 0.41	1.63	F değeri	5.701		3-2
	2. Babası işçi		104	2.45 ± 0.15	1.56	sd	228		
	3. Babası serbest çalışıyor		90	3.52 ± 0.17	1.63	p değeri	<0.001***		
	4. Babası işsiz		14	2.91 ± 0.47	1.75				
	5. Babası emekli		9	3.52 ± 0.54	1.63				
Sivil Katılım Ölçeği	1. Babası memur		16	4.24 ± 0.58	2.32	F değeri	5.887		3-2
	2. Babası işçi		104	3.27 ± 0.20	2.02	sd	228		
	3. Babası serbest çalışıyor		90	4.73 ± 0.23	2.22	p değeri	<0.001***		
	4. Babası işsiz		14	4.17 ± 0.64	2.38				
	5. Babası emekli		9	4.68 ± 0.66	1.99				

*p<0.05

**p<0.01

***p<0.001

Tablo 9. Örneklem grubunun haftalık harçlık miktarına göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin One Way ANOVA, Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucu (n=233)

Ölçek	Haftalık Harçlık Miktarı	N	Ort. ± Ss	S _x	One-Way ANOVA	Welch	Brown-Forsythe	Gruplar Arası Farklılık
Sosyal Duyarlılık Ölçeği	0-5 TL arası	70	2.38 ± 0.19	1.55	F değeri	45.535	39.975	3-1
	6-20 TL arası	84	2.36 ± 0.17	1.52	sd	149.050	217.153	3-2
	21-100 TL arası	79	4.16 ± 0.14	1.25	p değeri	<0.001***	<0.001***	
Sivil Katılım Ölçeği	0-5 TL arası	70	3.31 ± 0.25	2.07	F değeri	40.672	36.694	3-1
	6-20 TL arası	84	3.15 ± 0.22	2.02	sd	149.734	219.839	3-2
	21-100 TL arası	79	5.54 ± 0.20	1.74	p değeri	<0.001***	<0.001***	

*p<0.05

**p<0.01

***p<0.001

Öğrencilerin *annelerinin eğitim düzeyi* arttıkça, sosyal duyarlılık (p<0.001) ve sivil katılım (p<0.001) düzeylerinin arttığı görülmüştür (Tablo 3). One-Way ANOVA testi ile yapılan ileri analizde de, annesi ortaokul ve lise mezunu olanların, hem sosyal duyarlılık (F_{Welch}= 11.138; p<0.001; F_{Brown-Forsythe}= 10.025; p<0.001) hem de sivil katılım (F_{Welch}= 10.697; p<0.001; F_{Brown-Forsythe}= 9.984; p<0.001) düzeylerinin, annesi hiç okula gitmemiş ve ilkokul mezunu olanlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7).

Öğrencilerin *babalarının eğitim düzeyi* arttıkça, sosyal duyarlılık (p<0.001) ve sivil katılım (p<0.001) düzeylerinin arttığı görülmüştür (Tablo 3). One-Way ANOVA testi ile yapılan ileri analizde de, babası ortaokul ve lise mezunu olanların, hem sosyal duyarlılık (F_{Welch}= 5.698; p<0.01; F_{Brown-Forsythe}= 5.734; p<0.01) hem de sivil katılım (F_{Welch}= 5.413; p<0.01; F_{Brown-Forsythe}= 4.898; p<0.01) düzeylerinin, babası hiç okula gitmemiş olanlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7).

Örneklem grubunun ebeveynlerinin ücretli bir işte çalışma durumuna göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin karşılaştırmasını gösteren bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Öğrencilerin sosyal duyarlılık ve sivil katılım puanları, *annelerinin mesleği* (p>0.05) ile ilişkili bulunmamıştır (Tablo 3). Ancak One-Way ANOVA testi ile yapılan ileri analizde annesi serbest meslek sahibi olan öğrencilerin, annesi ev hanımı olanlara göre hem sosyal duyarlılık (F_{Welch}= 4.609; p<0.05; F_{Brown-Forsythe}= 3.186; p<0.05) hem de sivil katılım (F_{Welch}= 4.883; p<0.05; F_{Brown-Forsythe}= 3.931; p<0.05) düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 8).

Öğrencilerin *babalarının mesleği* ile sosyal duyarlılık (p<0.01) ve sivil katılım (p<0.01) düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Tablo 3). One-Way ANOVA testi ile yapılan ileri analizde de, babası serbest meslek sahibi olanların, babası işçi olanlara göre hem sosyal duyarlılık (F= 5.701; p<0.001) hem de sivil katılım (F= 5.887; p<0.001) düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 8).

Örneklem grubunun haftalık harçlık miktarına göre sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin karşılaştırmasını gösteren bulgular Tablo 9'da sunulmuştur.

Öğrencilerin *haftalık harçlık miktarı* arttıkça, sosyal duyarlılık (p<0.001) ve sivil katılım düzeylerinin (p<0.001) de arttığı tespit edilmiştir (Tablo 3). One-Way ANOVA testi ile yapılan ileri analizde de, harçlık miktarı yüksek (21-100 TL arasında) olanların, harçlığı orta düzeyde (6-20 TL arasında) olanlara ve düşük düzeyde (0-5 TL arasında) olanlara göre hem sosyal duyarlılık (F_{Welch}= 45.535; p<0.001; F_{Brown-Forsythe}= 39.975; p<0.001) hem de sivil katılım (F_{Welch}= 40.672; p<0.001; F_{Brown-Forsythe}= 36.694; p<0.001) düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 9).

Tartışma

Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin sosyal duyarlılıklarının ve sivil katılımlarının düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Literatürdeki benzer araştırmalar incelendiğinde; Demirhan (2018) tarafından yapılan nitel çalışmada, 6. sınıftaki öğrencilerin Sivil Toplum Kuruluşları hakkında kapsamlı bilgiye sahip olmamakla birlikte,

toplumsal yaşama sağladığı katkının farkında oldukları ve bu kuruluşlara üye olma konusunda pozitif algıya sahip oldukları saptanmıştır. Buğdaycı'nın (2019) araştırmasında yer alan ortaokul öğrencilerinin de bireysel ve sosyal sorumluluk düzeyleri yüksek bulunmuştur. Her iki araştırma bulgusu da bu araştırmanın bulgusuyla örtüşmemiştir. Bunun nedeni, her üç araştırmada da farklı ölçeklerin kullanılmasından kaynaklanıyor olabilir.

Ayrıca bu araştırmada yer alan öğrencilerin demografik özelliklerinin, sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeyleri ile ilişkisi, literatürdeki benzer araştırmalarla birlikte aşağıda tartışılmıştır:

Araştırmada yer alan öğrencilerin sosyal duyarlılık ve sivil katılım puanları, onların *cinsiyetleri* ile ilişkili bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 3). Benzer şekilde literatürde, lise öğrencilerinin sosyal sorumluluk düzeyleri (Karataş, 2001) ve üniversite öğrencilerinin sivil katılım düzeyleri (Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadir, 2018), *cinsiyetleri* ile ilişki bulunmamıştır. Ortaokul (Buğdaycı, 2019), lise (Nakamura ve Waranabe-Muraoka, 2006; Sosik vd., 2017) ve üniversite öğrencileri (Droms ve Stephen, 2015; İnan vd., 2008) üzerinde yapılan diğer araştırmalarda ise kız öğrencilerin ortalama sosyal sorumluluk puanı, erkek öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Görüldüğü üzere öğrencilerde sosyal duyarlılık ve sivil katılımın cinsiyetle hem ilişkili olduğu hem de ilişkisiz olduğu araştırma bulguları mevcuttur. Bu durumda denilebilir ki; sosyal duyarlılık, insanların yaşayarak öğrendikleri bir konu olduğu için araştırmanın sınırlılıklarında da belirtildiği gibi burada ölçülemeyen bireysel farklılıklar ön plana çıkmaktadır.

Öğrencilerin *yaşlarıyla* sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeyleri ilişkili olup; yaşları arttıkça hem sosyal duyarlılık ($p<0.001$) hem de sivil katılım ($p<0.001$) oranları artmıştır (Tablo 3). Diğer bazı araştırmalardaki lise öğrencilerinin sosyal sorumluluk düzeyleri (Nakamura ve Waranabe-Muraoka, 2006) ve üniversite öğrencilerinin sivil katılım düzeyleri (Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadir, 2018), yaşları ile ilişki bulunmamıştır. Buğdaycı'nın (2019) araştırmasında ise yaşça küçük (beşinci ve altıncı sınıf) öğrencilerin sosyal sorumluluk düzeyi, yaşça büyük (yedinci ve sekizinci sınıf) öğrencilere göre yüksek bulunmuştur. Karataş'ın (2001) araştırmasında da lise 2. sınıf öğrencilerinin sosyal sorumluluk düzeyleri, lise 3. sınıflardan daha yüksek bulunmuştur. Bu dört araştırma sonucu da bu araştırmanın bulgusunu desteklememiştir. Bu yaşla ilgili farklı sonuçlar, bize sosyal duyarlılık ve sivil katılım bilincinin sadece okuldan değil, aileden ve yakın çevreden daha erken yaşlarda öğrenilebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla sosyal duyarlılık ve sivil katılım bilinci bu araştırmanın bulgusunda olduğu gibi yaş uygunluğuyla bağlantılı olmakla birlikte diğer araştırmalarda olduğu gibi bireysel yaşamışlıklardan da etkilenebilir.

Yaşanılan şehrin de sosyal konularda insanlardaki bireysel farkındalığı etkilediği, yapılan araştırma bulgusunda gözlenmiştir. İstanbul'daki ortaokul öğrencilerinin hem sosyal duyarlılık hem de sivil katılım düzeyleri, Konya'daki ortaokul öğrencilerinden yüksek bulunmuştur (Tablo 3). Bunun nedeni, İstanbul'un Konya'ya göre daha uluslararası bir şehir olmasından, dolayısıyla öğrencilerde sosyal konulardaki farkındalık düzeyini artırmasından kaynaklanabilir. Bu çalışmada öğrencilerin *çoğunlukla yaşadıkları bölge* ile hem sosyal sorumluluk hem de sivil katılım düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmakla birlikte Jukes ve diğerleri (2018) tarafından Afrika'da yapılan araştırmada, Gambiya'da köyden

kente yerleşip okula giden gençlerdeki bu sosyal değişimin onların bilişsel beceri ve davranışlarının gelişimini artırdığı (altı bilişsel testin tümünün performansında artış), ancak sosyal sorumluluk bilincini azalttığı (altı sosyal sorumluluk puanının beşinde düşüş) saptanmıştır. Bu bulgular doğrultusunda, okullaşmanın ve kentsel yaşamın belirli bilişsel yeteneklere değer verdiği, ancak sosyal sorumluluğu değersizleştirdiği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla Jukes ve arkadaşlarının araştırmasında, bu araştırmanın bulgusunun tam tersi bir sonuç elde edilmiştir. Nakamura ve Watanabe-Muraoka'nın (2006) araştırmasındaki lise öğrencilerinin evrensel sosyal sorumluluk düzeyleri ise, yurt dışında yaşayıp yaşamama durumları ile ilişkili bulunmamıştır. Her üç araştırma da farklı yaş grupları ve farklı ölçeklerle yürütüldüğü için birbirinden farklı sonuçlar bulunmuştur ve bu araştırmanın bulgusuyla örtüşmemiştir.

Kardeş sayısına dair bulgularda, ailesinde tek çocuk olanların, iki, üç, dört, beş, altı ve daha fazla kardeşi olanlara göre hem sosyal duyarlılık hem de sivil katılım düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 6). Bunun nedeni, ebeveynlerin çocukları az sayıda olduğunda onlara daha fazla zaman ayırabilmelerine, çocuklarının sayısı arttıkça bakım verme sorumlulukları arttığı için onlara yeterince zaman ayıramamalarına, dolayısıyla onlarla sosyal konularda atılganlıklarını destekleyecek iletişimi geliştirememelerine bağlanabilir.

Araştırma bulgularında, anne-baba eğitimi arttıkça (Tablo 7), anne-babanın mesleki kariyeri yükseldikçe (Tablo 8), öğrencinin haftalık harçlık miktarı arttıkça (Tablo 9) diğer bir ifade ile *sosyo-ekonomik düzeyleri* arttıkça sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeylerinin de pozitif yönde geliştiği görülmüştür. Bunun nedeni, genellikle okullarda sosyal sorumluluğun ve sivil katılımın hayırseverlikle ilişkilendirilmesine, dolayısıyla öğrencilerin zihinlerinde bu insani görevin sadece ekonomik yardımla gerçekleştirilebileceği önyargısının oluşmasına bağlanabilir. Bu nedenle sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrenciler, bu konuda bir şey yapamayacaklarını düşündükleri için sivil katılım olanaklarını öğrenme ve araştırma hevesleri azalmış olabilir. Oysa sosyal duyarlılık ve beraberinde gelen sivil katılım, çok geniş içeriğe sahip evrensel bir boyuttadır ve toplumun hemen her alanıyla ilişkilendirilebilir. Eraslan'ın (2011) belirttiği gibi sosyal sorumluluk kavramı, eğitim, çevre, sağlık gibi toplumun genel alanlarının yanı sıra; bitkilerin, hayvanların, çocukların, kadınların, engellilerin, yaşlıların, tüketicilerin ve tüm insanların hakları, tarihi eserlerin korunması, doğal afetlerde mağdur olan vatandaşlara yardım edilmesi gibi toplumun özel alanlarına dönük de gerçekleşebilir. Böylece birey, sırf kendi yaşam tercihleri ile içinde bulunduğu topluma faydalı olabilir. Örneğin evinde geri dönüştürülebilir atıkları (cam kavanoz, kullanılmış kâğıt, karton süt kutusu, plastik yoğurt kabı gibi) mutfak çöplerine karıştırmadan ayrı bir torbada biriktirip evine en yakın sokaktaki geri dönüşüm kutusuna atmakla, doğal çevre kaynaklarının sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilir. Üstelik geri dönüşümle ilgili yaptığı bu basit eylemi aile bireylerine, komşularına, arkadaşlarına, akrabalarına da benimseterek bu doğaya ve milli servete yararlı faaliyetin yaygınlaşmasına aracılık edebilir. Toplu taşıma araçlarında yaşlı bireylere yer vermek, çevresindeki tarihi eserlere zarar vermemek ve verenleri uyarmak, çevresinde bakıma muhtaç bir hayvan gördüğünde, en yakınındaki hayvan barınağına telefonla bildirimde bulunmak, sosyal sorumluluk bilinciyle gerçekleştirilen ve 12-14 yaşlarındaki bir ortaokul

öğrencisinin duygu dünyasında kalıcı izler bırakan büyük eylemlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada yer alan ortaokul öğrencilerinin sosyal duyarlılık ve sivil katılım düzeyleri düşük bulunmuştur. Bunun nedeni, öğrencilerin sosyal-çevresel sorunları, günlük gerçekliklerinden çok uzak görmelerinden ve bireysel çabayla çözüm üretmeyeceklerini düşünmelerinden kaynaklanabilir. Halbuki sosyal sorumluluk konusunda kişisel çabayı gerektiren bir projeye aktif olarak katıldıklarında ve problemleri gerçek bağlamlarda çözmeleri gerektiğinde, öğrenmenin etkili olması kuvvetle muhtemeldir. Böylece öğrenciler daha sürdürülebilir ve sosyal olarak sorumlu alışkanlıklar edinebilir ve sivil katılım davranışları pozitif yönde değişebilir. Kısaca, Tiana ve Villarreal'ın (2016) da belirttikleri gibi sadece derslerdeki teorik öğrenme, sosyal duyarlılığın gelişiminde yeterli değildir. İnsan yaparak öğrenir. Öğrenciler sadece zekalarını (bilmeyi öğrenmek) değil, aynı zamanda ellerini (yapmayı öğrenmek) ve kalplerini (birlikte yaşamayı öğrenmek) kullandıklarında sosyal duyarlılıkları teşvik edilebilir.

Ortaokul öğrencilerinin sosyal duyarlılık ve sivil katılım bilinçlerini artırmak amacı ile farklı eğitim senaryoları geliştirilmelidir. Örneğin, Türkiye'de son yıllarda eğitimin çeşitli kademelerinde öğrencilerin sosyal duyarlılıklarını geliştirmek ve sivil katılımlarını sağlamak amacıyla topluma hizmet uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Fakat yapılan çalışmalar çoğunlukla yükseköğretim öğrencilerine yöneliktir (Öcal, vd., 2013). Oysa bir birey olarak fark edilmek isteyen 10-15 yaş aralığındaki ön-ergenlerin bu yaş dönemine özgü gelişimsel ihtiyaçları vardır. Bu duygusal ve fiziksel gelişimin yoğun yaşandığı yetişkinliğe geçiş yıllarında ani öfkelenme, bağımsız olma, çocuksu olma, davranışları arasında gel-git yaşama ları son derece olağandır. Ortaokul öğrencilerindeki bu gelişimsel özelliklerin, onlara topluma hizmet etme sorumluluğu verilerek daha dengeli bir seyir izlemesi sağlanabilir. Bu ön ergenler, okullarında geliştirilebilecek projeler yoluyla doğal kaynakları koruma, yaşlı insanlara bakım verme, risk altındaki kendilerinden yaşça küçük öğrencilerin ödevlerine yardım etme gibi sorumluluklar üstlenebilirler. Böylece özgüven, sorumluluk ve disiplin duyguları güçlenebilir; daha çok yaşam seçenekleri, eğitim ve kariyer fırsatlarının farkına varabilirler; etraflarındaki daha büyük topluluklar ve dünya hakkında daha geniş bir bakış açısı geliştirebilirler (Rolzinski, 1990). Küçüköğlü'nun (2012) da belirttiği gibi hizmet ederek öğrenme, öğrencilerin farklılıklara saygı duymalarını, daha hoşgörülü olmalarını sağlayan ve yurttaşlık bağıni geliştiren bir araçtır.

Öğrencilerin sosyal sorumluluk bilincini geliştirebilmek için iş birliği yapmayı, paylaşmayı ve topluma hizmet etmeyi içeren uygulamalar öncelikle ortaokullardaki Sosyal Bilgiler dersi müfredatına eklenmelidir. Bu bağlamda sınıfça yaşlılar haftasında bir huzurevini ya da engelliler haftasında görme engelli okulunu ziyaret etmek, öğrencilerde toplumsal farkındalığı oluşturmada ilk adım olabilir. Çünkü Gökçe'nin (2011) de belirttiği gibi Sosyal Bilgiler dersinde, insanın temel gereksinimleri, bunların karşılanma biçimleri, toplum olarak yaşayabilmesi için gerekli olan davranış kuralları ve toplumu bir arada tutan ve kalkındıran kurumlar ele alınmaktadır. Böylece demokratik değerleri benimsemiş, içinde yaşadığı topluma uyum sağlamış, toplumun sorunlarına duyarlı, hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, sosyal katılım becerisi gelişmiş bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir.

Ortaokul öğrencilerinde sosyal duyarlılığı geliştirici projeler sadece Sosyal Bilgiler dersi ile sınırlı kalmamalı, diğer derslere de uyarlanabilmelidir. Örneğin çevreye duyarlı projeler sadece doğal çevrenin sürdürülebilirliğini önemseyen eko-okullarda değil, tüm okullarda geliştirilebilir. Bu bağlamda Fen Bilgisi dersinde sentetik tarım ilaçlarının doğaya ve insanlara verdiği zararlar tartışılabilir, organik tarımın gerekliliği vurgulanabilir ve hatta okul bahçesinde öğrenciler tarafından organik yöntemle bitki yetiştirilebilir. Teknoloji Tasarım dersinde de buna benzer uygulamalar yapılabilir. Nitekim bu araştırmada yer alan yazarlarımızdan birisi (Sevda Koç), ortaokul öğrencileri ile Teknoloji Tasarım dersinde çevre dostu iki projeyi hayata geçirmiştir. Projelerden birisi Eko Okullar destekli olup, atık yağların biriktirilip geri dönüşüm birimine teslim edilmesini içermiş ve ödül almıştır. Diğer proje ise TÜBİTAK destekli olup, ömrünü tamamlamış elektronik eşyaların ve kullanılmayan elektronik eşyaların öğrencilerle birlikte kurulan web sitesi üzerinden takas ve bağış yöntemiyle tekrar kullanılması üzerine yapılandırılmış ve hayata geçirilmiştir.

Son söz olarak, proje tabanlı topluma hizmet uygulamalarının, her yaş grubundaki öğrenciye sosyal duyarlılık ve sivil katılım bilincini aşılamadaki önemini şu Çin atasözü ile vurgulayabiliriz: "Anlat bana ama bil ki unutacağım. Göster bana, belki hatırlarım. Beni işin içine dahil edersen emin ol ki ne yapmam gerektiğini anlarım." (Aktaran: Tosun, 2014).

Yazar Katkı Oranı

Tüm yazarlar makalenin tüm süreçlerinde eşit oranda rol almışlardır. Tüm yazarlar çalışmanın son hâlini okumuş ve onaylamıştır.

Etik Kurul Beyanı

Araştırma öncesinde KTO Karatay Üniversitesinden araştırmanın etik uygunluğuna dair "Etik Kurul Onayı" alınmıştır (Belge Tarih ve Toplantı No: 13.05.2022 tarihli E.33131).

Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Akın, A., Usta, F. ve Akın, Ü. (2014). The validity and reliability of Turkish version of the Civic Engagement Scale. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 4(2), 55-59.
- Buğdaycı, S. (2019). Examining personal and social responsibility levels of secondary school students. *Universal Journal of Educational Research* 7(1), 206-210. <https://www.doi.org/10.13189/ujer.2019.070126>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Demirhan, E. I. (2018). Altıncı sınıf öğrencilerinin sivil toplum kuruluşu algıları. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 11-22. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jirss/issue/40047/492789>
- Droms, C. ve Stephen, S-A. K. (2015). Examining the effectiveness of social responsibility courses in higher education. *Journal of Learning in Higher Education*,

- 11(2), Fall, 15-21. https://digitalcommons.butler.edu/cob_papers
- Durualp, E. ve Doğan, İ. (2018). Sekizinci sınıf öğrencilerinin vatandaşlık algısının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2018(47); 291-316. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.373264>
- Eraslan, L. (2011). Bireysel sosyal sorumluluk ölçeğinin (BSS) geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Aile ve Toplum*, 7 (24), Şubat-Mart; 81-91.
- Ergül, H.F. ve Kurtulmuş, M. (2014). Sosyal sorumluluk anlayışının geliştirilmesinde topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), Bahar, 221-232. <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6163>
- Gökçe, N. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2); 176-194. <http://www.insanbilimleri.com>
- İnan, Ö., Tosun, H.Z., ve Sarıkaya, M. (2008). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin kurumsal sosyal sorumluluk algılamaları üzerine bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1); 69-84.
- İstanbul Valiliği. (2019). Küçükçekmece Milli Eğitim Müdürlüğü 2019-2023 Stratejik Planı, İstanbul. <https://kucukcekmece.meb.gov.tr/>
- Jukes, M.C.H., Zuilkowski, S.S., ve Grigorenko, E.L. (2018). expense of social responsibility? a study of adolescents in the gambia, West Africa. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 49(1), January; 82-98. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022022117741989>
- Kabaklı Çimen, L. ve Ersoy Quadir, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1251-1273. <http://www.itobiad.com/download/article-file/477152>
- Karataş F. (2001). *Ergenlik dönemindeki gençlerde sosyal sorumluluk, demokratik düşünce ve başkalarını kabullenme değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçüköğlü, A. (2012). Öğretmen eğitiminde topluma hizmet uygulamaları deneyimsel bir öğrenme yaklaşımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, 1(4), 214-226. <https://doi.org/10.7884/teke.115>
- Nakamura, M. ve Watanabe-Muraoka, A. M. (2006). Global social responsibility: Developing a scale for senior high school students in Japan. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 28 (3), September, 213-226. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10447-005-9007-9>
- Öcal, A., Demirkaya, H., ve Altınok, A. (2013). İlköğretim öğrencilerine yönelik sosyal duyarlılık ölçeğinin geliştirilmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3 (1), 67-76. <https://dergipark.org.tr/en/pub/pegegog/issue/22585/241231>
- Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örnekleme sorunu. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2017(15), 394-422. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunikkefd/issue/2776/37227>
- Rolzinski, C.A. (1990). *The adventure of adolescence: Middle school students and community service*. Washington, DC: Youth Service America.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E.S. ve Çinko, M. (2008). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*. Beta Yayını, İstanbul.
- Sosik, J.J., Koul, R. ve Cameron, J.C. (2017) Gender and contextual differences in social responsibility in Thai schools: a multi-study person versus situation analysis, *Journal of Beliefs & Values*, 38(1), 45-62, <https://www.doi.org/10.1080/13617672.2016.1237251>
- Tiana, S.A. ve Villarreal, A.A. (2016). A collaborative programme in sustainability and social responsibility. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 17(5), 719-736. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJSHE-07-2016-0134/full/html>
- Tosun, N. (2014). BÖTE bölümü öğrencilerinin proje tabanlı topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), Eylül, 961-980. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefdergi/issue/22601/241474>
- Walsh, D.S., Veri, M.J., ve Willard, J.J. (2015). Kinesiology career club: Undergraduate student mentors' perspectives on a physical activity-based teaching personal and social responsibility program. *The Physical Educator*, 72(2), 317-339. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1059838>

Extended Summary

Introduction

In order to be a good citizen, besides being aware of one's own responsibilities, it is necessary to have a sense of social responsibility and to establish meaningful ties with the society in which they live (Ergül & Kurtulmuş, 2014: 223). Social sensitivity develops when individuals feel and are aware of various problems existing in their society. It is based on volunteerism and can be taught (Eraslan, 2011: 83). Children and young people have an important potential for the development and maintenance of social sensitivity due to its teachable feature. Because childhood and youth are a period in which social norms and civic duties are learned and social values are acquired (Öcal, Demirkaya, and Altınok, 2013: 68). Another purpose of education given in schools is to raise students as good citizens. In this way, individuals gain social responsibility by internalizing democratic values such as human rights, world problems, intercultural interaction and solidarity. It is aimed to have more information about current events and social issues and to realize civic participation (Öcal et al., 2013: 68,69; Durualp & Doğan, 2018: 293).

Therefore, in this study, it is aimed to determine the sensitivity and social participation levels of secondary school students to social problems. It is expected that the data obtained will give ideas to school administrators and teachers.

Method

The sample of the study consisted of 233 students selected by random sampling method among 7th and 8th grade students in two secondary schools selected by cluster sampling method from Küçükçekmece district of Istanbul and Karatay district of Konya in 2019. The "general screening model" was used in the conduct of this study. Questionnaire technique was used to obtain the data.

In the research, developed scales were used to determine the social sensitivity (Öcal et al., 2013) and civic participation (Akin et al., 2014) levels of secondary school students. The "Social Sensitivity Scale" developed by Öcal et al. (2013) for secondary school students consists of 24 items and there is no reverse coded statement in the scale. The scale has a two-factor structure. The first factor includes fifteen statements and mostly measures sensitivity to individual problems. In the second factor, there are nine expressions and it mostly measures the sensitivity towards social problems. In the evaluation of the scale, a 5-point Likert-type rating was used as 1 = unimportant, 2 = slightly important, 3 = sometimes important, 4 = important and 5 = very important. In addition, the reliability analysis of the Social Sensitivity Scale for this study was performed again and it was found to be highly reliable ($\alpha = 0.994$). The "Civil Participation Scale" developed by Akin et al. (2014) for secondary school students consists of eight attitudes (1-8) and six behaviors (9-14) statements and there is no reverse coded item in the scale. The evaluation of the scale ranges from 1 (I do not agree at all) to 7 (I agree very much). In this study, the reliability of the entire scale was re-tested, and the scale was found to be highly reliable ($\alpha = 0.987$).

Pearson Correlation Coefficient, t-Test and One Way ANOVA Test were calculated to determine whether students' social sensitivity and civic engagement levels were related to their demographic characteristics.

Findings

Secondary school students included in the study reported that the statements in the Social Responsibility Scale were sometimes important ($\bar{X} = 2.98$). They were also hesitant to agree with the statements in the Civic Participation Scale ($\bar{X} = 4.01$).

In addition, the relationship between the social sensitivity and civic participation levels of secondary school students and their demographic characteristics was statistically examined. It was determined that both the social sensitivity and civic participation rates increased as the age of the students, the amount of weekly allowance, the education level of their parents and the professional status of their fathers increased, and the number of siblings decreased. Both social sensitivity and civic participation levels of secondary school students in Istanbul were found higher than those of secondary school students in Konya.

Discussion

As a result of the statistical analysis, the social sensitivity and civic participation levels of the secondary school students included in our study were found to be low. The reason for this may be that students see social-environmental problems as far from their daily reality and think that they cannot produce solutions with individual effort. However, it has been proven by academic studies (Tiana & Villarreal, 2016; Rolzinski, 1990) that learning is effective when they actively participate in a project that requires personal effort on social responsibility and when they need to solve problems in real contexts. For example, after the sustainability and social responsibility course organized by Tiana and Villarreal (2016), students questioned their lifestyles and changed their consumption habits. In Rolzinski's (1990) study, students in secondary school classes with community service practices were able to acquire socially responsible habits and their civic engagement behaviors changed positively. They were able to develop a strong identity by contributing to the solution of real society problems. They were more successful in their lessons, social and family communication. Their beliefs, attitudes and social perspectives have developed positively. Their school absenteeism rates have decreased.

In this case, it can be said that service to society, in other words, civic participation is important for the psychological and psycho-social lives of individuals, Civic participation is also linked to better psycho-social adjustment in both adolescence and adulthood.

Result and Suggestions

Civic participation plays an important role in the adolescent identity formation process. Therefore, in order to increase the awareness of secondary school students' social sensitivity and civic participation, different educational scenarios should be developed that include learning by doing and serving the community as well as theoretical learning. For example, on important days (such as the week of the elderly, the week of the disabled), social service institutions can be visited by the school and students can participate in projects supported by Eco-Schools and TUBITAK (The Scientific and Technological Research Institution of Turkey) under the leadership of teachers. Thus, it will be possible to raise individuals who have adopted democratic values, adapted to the society they live in, are sensitive to the problems of the

society, are aware of their rights and responsibilities, and have developed social participation skills.

Author Contributions

The authors contributed equally to the study. All authors read and approved the final version of the study.

Ethical Declaration

"Ethics Committee Approval" was obtained from KTO Karatay University prior to the study (Document Date and Meeting No: 13.05.2022 dated E.33131).

Conflict of Interest

The authors declare that there is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.